

Sosiaali- ja
terveysministeriö

Valmius ja varautuminen sosiaali- ja terveydenhuollossa

Piia Ollila
Erityisasiantuntija,
Projektipäällikkö rescEU medical-varastointihanke
Sosiaali- ja terveysministeriö
15.5.2024

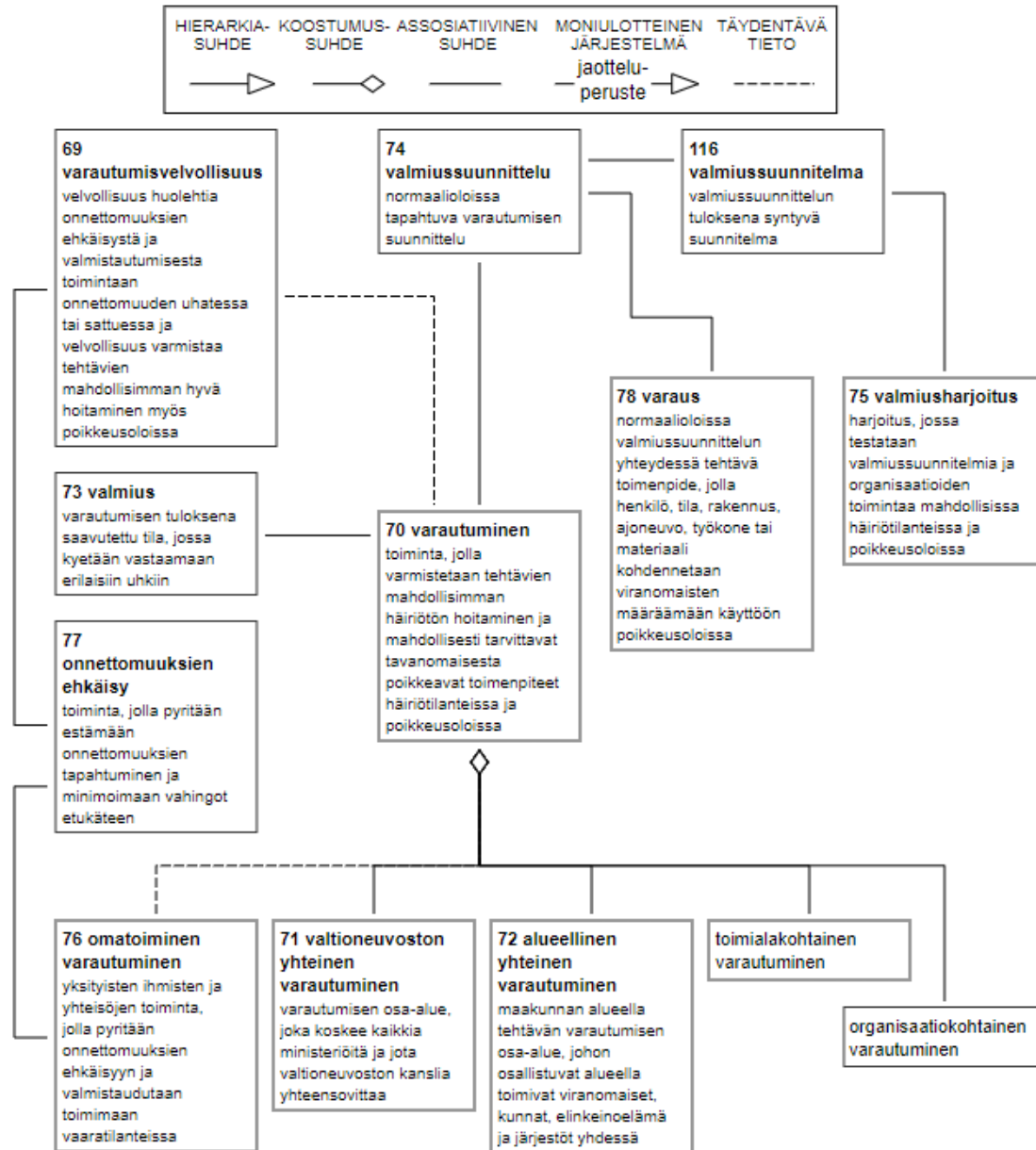
Esityksen aiheet

- Varautumisen ja valmiuden käsitteet
- Varautumista ohjaava lainsäädäntö ja periaatteet
- Sosiaali- ja terveydenhuollon valmius ja varautuminen
- Sote-varautuminen EU- ja globaalissa kontekstissa

Valmius, varautuminen ja poikkeusolot sosiaali- ja terveydenhuollossa

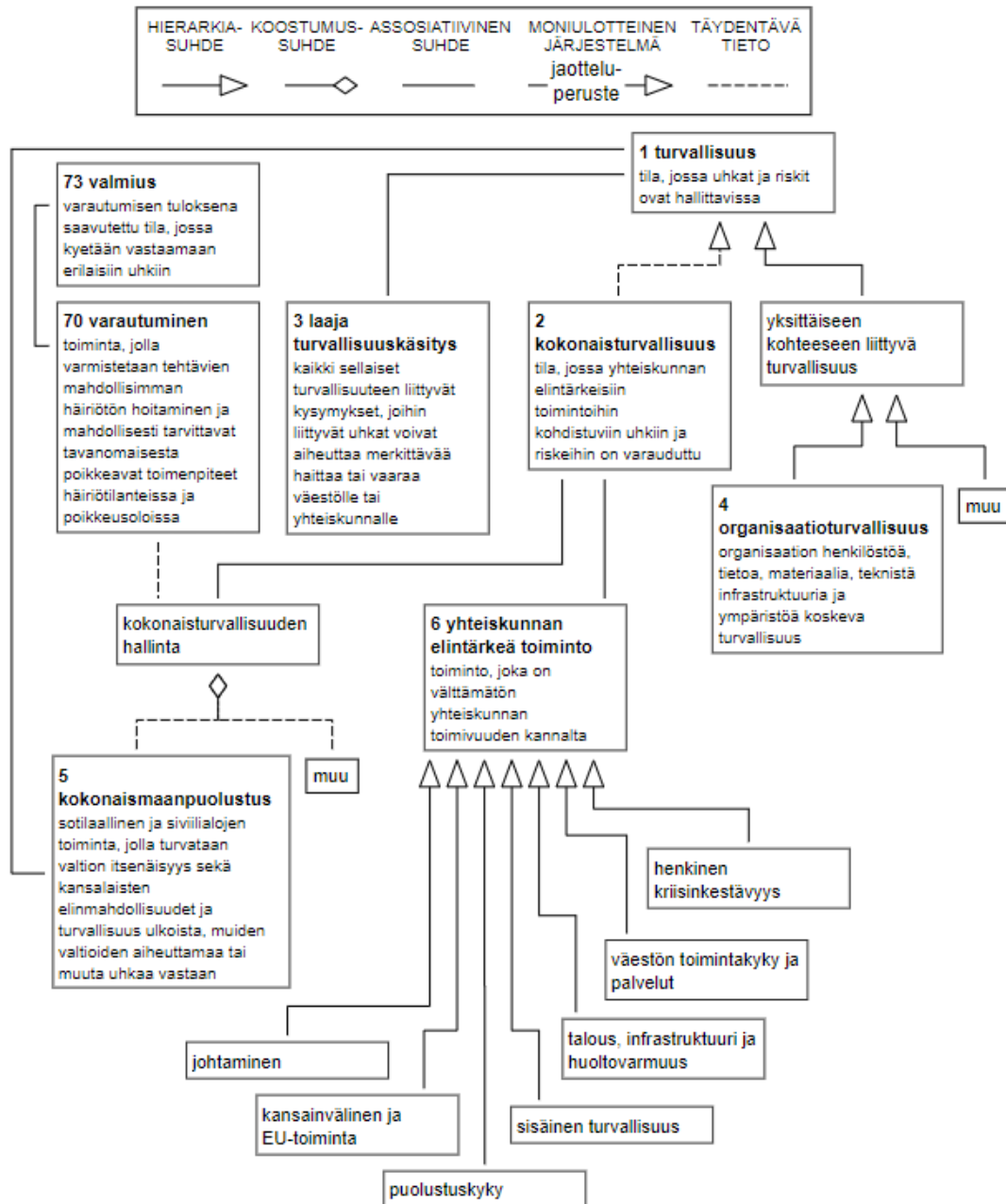

- Uhkien ja riskien tunnistaminen
- Vaikutusten arviointi
- Tarvittavat toimenpiteet
- Soveltuva sääntely ja toimivaltuudet

Varautuminen: Toiminta, jolla varmistetaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen ja mahdollisesti tarvittavat tavanomaisesta poikkeavat toimenpiteet häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

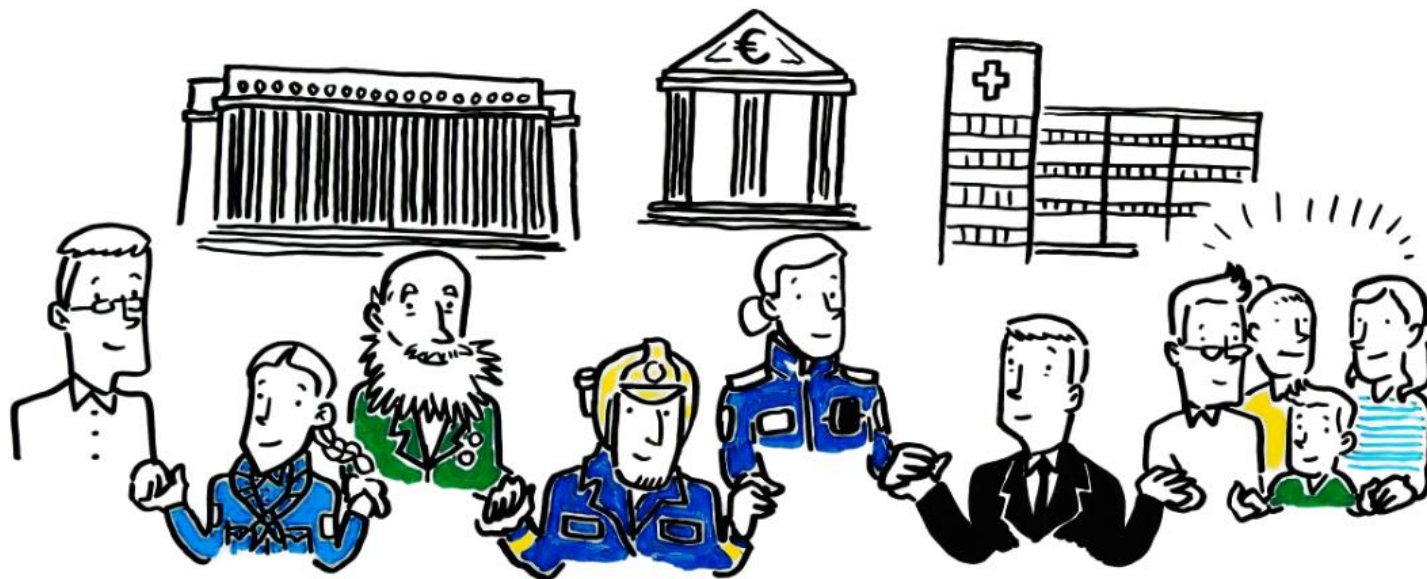
Valmius: Varautumisen tuloksena saavutettu tila, jossa kyetään vastaamaan erilaisiin uhkiin.

Turvallisuus: tila, jossa uhkat ja riskit ovat hallittavissa.

Kokonaisturvallisuus: Tila, jossa yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuviin uhkiin ja riskeihin on varauduttu.

Yhteiskunnan elintärkeä toiminto: Toiminto, joka on välttämätön yhteiskunnan toimivuuden kannalta.

KOKONAISTURVALLISUUS

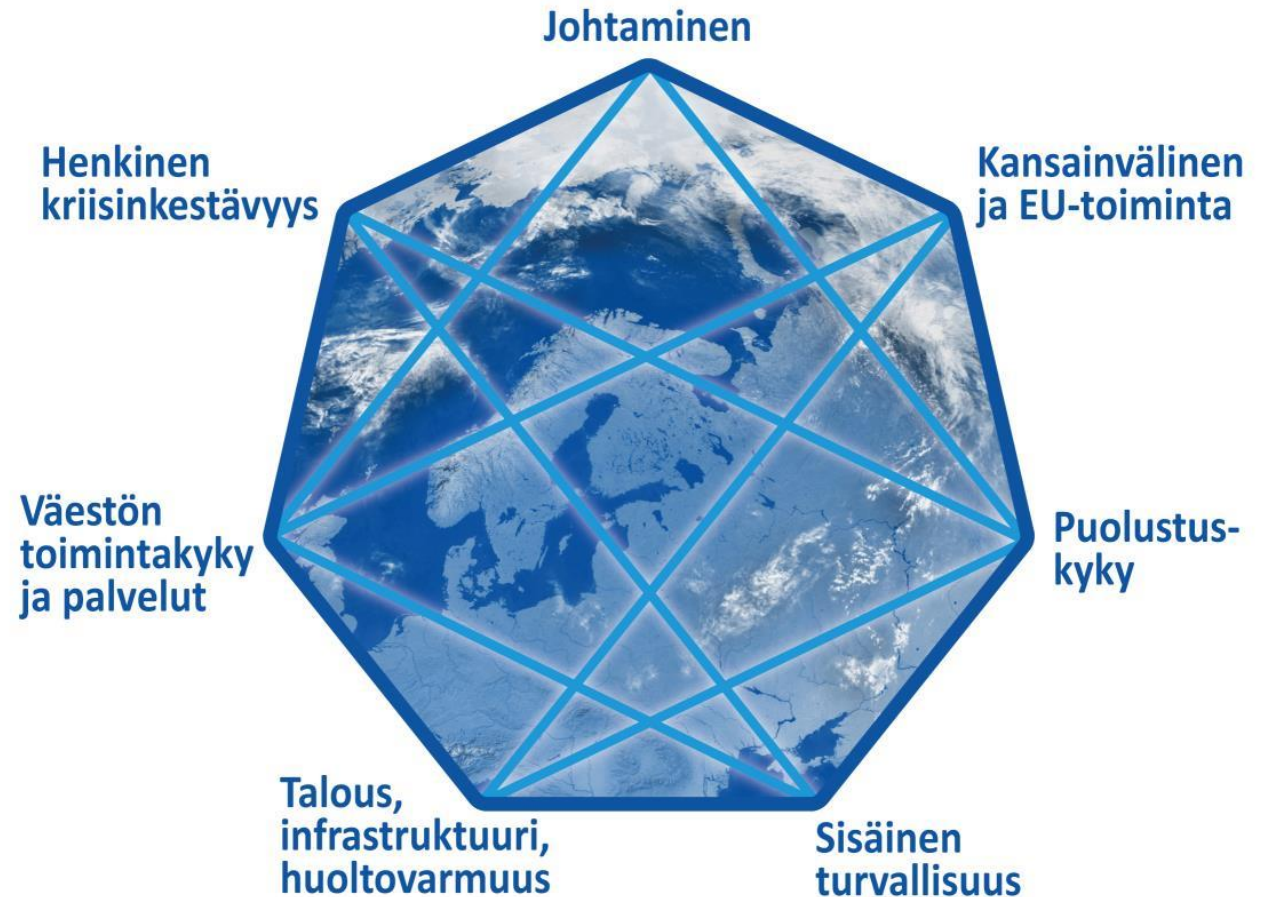
on suomalaisen varautumisen yhteistoimintamalli, jossa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä.

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017

Sosiaali- ja terveydenhuolto osana kokonaisturvallisuutta

Yhteiskunnan merkittävät häiriötilanteet vaikuttavat aina väestön terveyteen ja hyvinvointiin

- Häiriötilanteissa väestön palvelutarve kasvaa ja esiin nousee erityisiä palvelutarpeita
- Tarvitaan laajaa yhteistyötä eri viranomaisten, elinkeinoelämän ja järjestöjen kesken
- STM:llä tehtäviä kaikkien 7:n elintärkeän toiminnon turvaamisessa

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia 2017

Normaaliolot, häiriötila, poikkeusolot - Turvallisuuustilat

- **Normaaliolot:** turvallisuusustila, jossa ei ole häiriöitä tai häiriöt ovat pieniä ja jossa esiintyvät uhkat voidaan ehkäistä ennalta tai tarvittaessa torjua viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin ja voimavaroin
- **Häiriötila:** turvallisuusustila, jossa on häiriöitä ja jonka hallitseminen voi vaatia viranomaisilta erityisiä toimia mutta joka ei ole niin vakava kuin poikkeusolot
- **Poikkeusolot:** turvallisuusustila, jossa on paljon tai vakavia häiriöitä ja jonka hallitseminen ei ole mahdollista viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin ja voimavaroin

Poikkeusolojen määritelmä

Poikkeusoloja valmiuslain mukaan ovat:

- 1) Suomeen kohdistuva aseellinen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettava hyökkäys ja sen välitön jälkitila;
- 2) Suomeen kohdistuva huomattava aseellisen tai siihen vakavuudeltaan rinnastettavan hyökkäyksen uhka, jonka vaikutusten torjuminen vaatii tämän lain mukaisten toimivaltuuksien välitöntä käyttöön ottamista;
- 3) väestön toimeentuloon tai maan talouselämän perusteisiin kohdistuva erityisen vakava tapahtuma tai uhka, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti vaarantuvat;
- 4) erityisen vakava suuronnettomuus ja sen välitön jälkitila;
- 5) vaikutuksiltaan erityisen vakavaa suuronnettomuutta vastaava hyvin laajalle levinnyt vaarallinen tartuntatauti; sekä
- 6) sellainen
 - a) julkisen vallan päätöksentekokykyyn;
 - b) rajaturvallisuuden tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen;
 - c) välttämättömien sosiaali- ja terveydenhuollon tai pelastustoimen palvelujen saatavuuteen;
 - d) energian, veden, elintarvikkeiden, lääkkeiden tai muiden välttämättömien hyödykkeiden saatavuuteen;
 - e) välttämättömien maksu- ja arvopaperipalvelujen saatavuuteen;
 - f) yhteiskunnallisesti kriittisten liikennejärjestelmien toimivuuteen; tai
 - g) edellä a–f alakohdassa lueteltuja toimintoja ylläpitävien tieto- ja viestintätekniisten palvelujen tai tietojärjestelmien toimivuuteenkohdistuva uhka, toiminta, tapahtuma tai näiden yhteisvaikutus, jonka seurauksena yhteiskunnan toimivuudelle välttämättömät toiminnot olennaisesti ja laajamittaisesti estyvät tai lamaantuvat tai joka muulla näihin vakavuudeltaan rinnastuvalla tavalla erityisen vakavasti ja olennaisesti vaarantaa yhteiskunnan toimintakykyä tai väestön elinmahdollisuuksia.

Suomen kansallinen lainsäädäntö ja ohjaavat periaatteet varautumisen osalta

- **Yhteiskunnan varautumisen vastuujako ja tehtävät perustuvat lainsäädäntöön.**
 - Valmiuslaki (2011)
 - Säädetään viranomaisten varautumisesta poikkeusoloihin
 - Kansallinen riskinarvio (2023)
 - Yhteiskunnan turvallisuusstrategia (2017)
 - Tartuntatautilaki (2016)
 - Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (2021)
 - Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallinen pandemiavalmiussuunnitelma (2024)

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165551/STM_2024_10.pdf?sequence=1&isAllowed=y

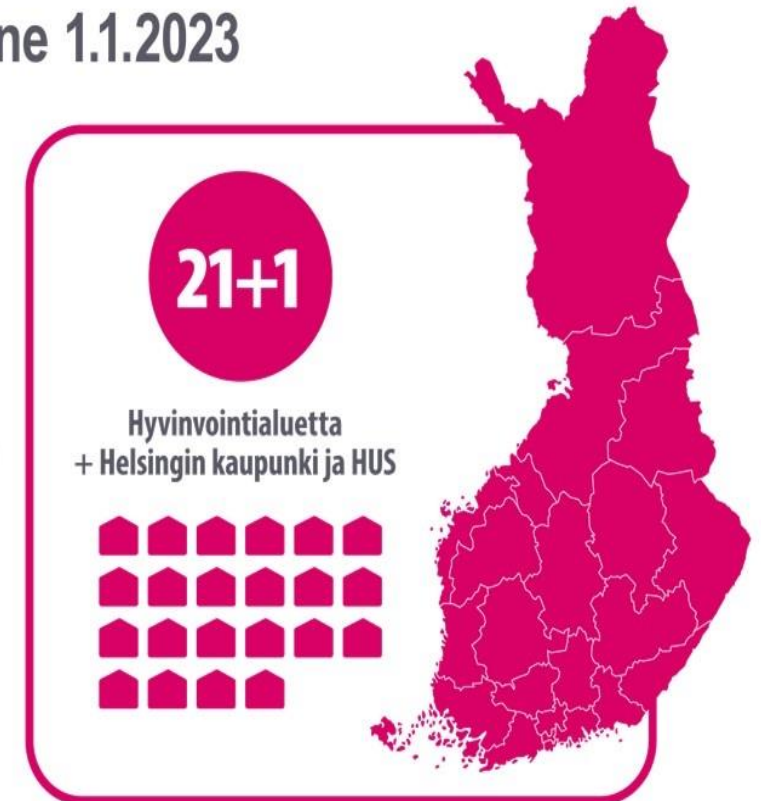
Sosiaali- ja terveydenhuollon valmius ja varautuminen

- Valmiuslaki, 12 § (8.7.2022/631), **Varautumisvelvollisuus**
 - Valtioneuvoston, valtion hallintoviranomaisten, sekä **hyvinvointialueiden** ja hyvinvointiyhtymien, kuntien, tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluin sekä muilla toimenpiteillä varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa.
- Häiriötilanteiden ja poikkeusolojen aikana toiminta perustuu normaaliolojen toimintaan
 - Joustava toimintojen mukautus: perusterveydenhuolto, sosiaalihuolto, erikoissairaanhoido
- Kansallinen kyvykkyys rakentuu hallinnonalojen yhteiselle suunnittelulle
 - Tiivis yhteistyö kuntien, yksityisen sektorin, järjestöjen ja hengellisten yhteisöjen kanssa
- Yhteen toimivat paikallisen, alueellisen ja kansallisen tason järjestelyt
 - Viiden alueen malli
- Kansainvälinen yhteistyö
 - Pohjoismaat, EU, Nato, KV-järjestöt

Valmius ja varautuminen hyvinvointialueilla

- Lainsäädännössä jatkumo rakenteelle, joka luotiin jo nykyiseen terveydenhuolto- ja sosiaalihuoltolakeihin, ns. viiden alueen malli
- Tukee kaikkia hyvinvointialueita ja valtakunnallista kokonaisuutta
- Sosiaali- ja terveydenhuollon tilannekuva luodaan ja valmiussuunnittelu toteutetaan viiden alueen mallilla
- Sosiaali- ja terveydenhuollon varautumista häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin johtaa, valvoo ja yhteensovittaa sosiaali- ja terveysministeriö.
- Tavoitteena on turvata väestön toimeentuloturva ja toimintakyky kaikissa turvallisuustilanteissa.

Uusi hyvinvointialuerakenne 1.1.2023

Sosiaali- ja terveydenhuollon varautuminen ja valmius hyvinvointialueiden rakenteissa

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021

- 36§ ja 37§ YTA-alueiden sopimukset mm. valmiudesta ja varautumisesta (+ asetus 309/2023)
- 15 § Hankittavien palvelujen sopimusehdot ja varautuminen sopimuksen päättymiseen (yksityiseltä ostetut palvelut)

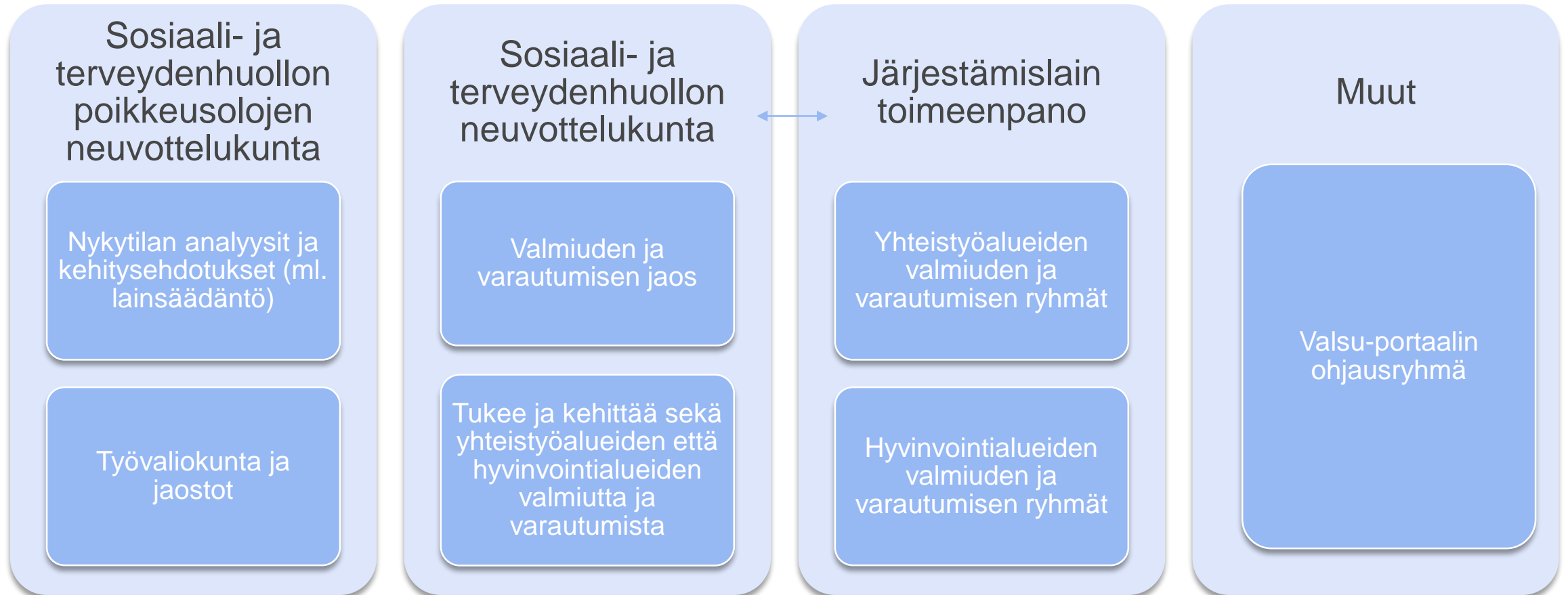
- LUKU 7 Valmius ja varautuminen
- 50 § Varautuminen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin (+ 308/2023)
- 51 § Varautuminen sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueella (mm. valmiuskeskukset)
- 52 § Valtion korvaukset valmiuden ylläpitämiseen ja häiriötilanteiden hoitamiseen
- 53 § Virka-apu

Asetukset:

Valtioneuvoston asetus hyvinvointialueiden varautumisesta sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteisiin (308/2023)

Valtioneuvoston asetus hyvinvointialueiden yhteistyösopimuksen sisällöstä ja valmistelusta (309/2023)

Valmiuden ja varautumisen kansalliset ohjausrakenteet sosiaali- ja terveydenhuollossa

Valtioneuvoston asetus hyvinvointialueiden varautumisesta sosiaali- ja terveydenhuollon häiriötilanteisiin (308/2023)

- Sosiaali- ja terveydenhuollon varautuminen perustuu ennakolta tehtäviin valmiussuunnitelmiin.
- Yhtenäistä valmistelua sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueella ohjaa yliopistollista sairaalaa ylläpitävä hyvinvointialue ja HUS-yhtymä.
- Hyvinvointialueen tulee ylläpitää valmiuttaan säännöllisin harjoituksin ja muin toimenpitein.
- Varautumisen tulee perustua valtakunnallisiin riskinarvioihin, joita täydennetään alueellisilla ja paikallisilla riskinarvioilla.

Valmiussuunnitelmien sisällöt

- Valmiuden säätelyn tasot ja hälytysjärjestelyt;
- Menettelytavat tilannekuvatiedon keräämiseksi ja jakamiseksi;
- Suunnitelmat henkilöstö-, tila- ja materiaaliressurssien sekä tukipalveluiden toiminnan riittävyden varmistamiseksi;
- Suunnitelmat yhteistyön toteutuksesta viranomaisten, yksityissektorin ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa häiriötilanteisiin varautumisessa ja hoitamisessa;
- Suunnitelmat sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön valmiuskoulutusten ja valmiusharjoitusten toteutuksesta ja seurannasta;
- Suunnitelmat valmiustoimintaan liittyvästä yleisestä viranomaisviestinnästä sekä viestinnästä häiriötilanteissa.

Esimerkki valmiuden säätelystä sote-palveluissa

Valmiuden säätelyn tasot

Perusvalmius	Tehostettu valmius	Täysvalmius
<ul style="list-style-type: none">• Normaali tilanne ja valmius• Tilannekuva:<ul style="list-style-type: none">• Sote-valmiuskeskus virka-aikana• Pelastuksen ja ensihoidon tilannekeskukset 24/7• Tarvittaessa käynnistetään perusvalmiudessa <u>tehostettu seuranta (esim. hitaasti kehittyvä tilanne)</u>:<ul style="list-style-type: none">• Aktiivinen tilanteen seuranta.• Valmistaudutaan valmiuden kohottamiseen.• Tiivistetään tilannekuvan keräämissyклиä• Yhteistyö laajoissa tilanteissa valmiuskeskusverkoston ja ministeriöiden kanssa.	<ul style="list-style-type: none">• Häiriötilannejohtoryhmälle tieto tehostetusta valmiudesta, tarvittaessa koolle kutsuminen• Lisäresurssien hälytys• Ei-kriittisten toimintojen supistaminen• Tilanapäiväkirjan avaus• Ilmoitus tapahtumakunnan häiriötilanteen aikaiselle johtoryhmälle• Tilannekuva:<ul style="list-style-type: none">• Sote-valmiuskeskus virka-aikana (tarvittaessa 24/7)• Pelastuksen ja ensihoidon tilannekeskukset 24/7• Viestintäyksikön ja muiden tarpeellisten tukipalveluiden aktivointi.• Tehostettu viestintä	<ul style="list-style-type: none">• Häiriötilannejohtoryhmä koolle säännöllisesti• Perustetaan Pel-Joke (P20 tai nimetyn pelastustoiminnan johtajan päätöksellä)• Lisäresurssien turvaaminen ja ei-kriittisten toimintojen alasajo.<ul style="list-style-type: none">• Virkatyön priorisointi• Hätätyö• Virka-apu muilta hyvinvointialueilta• Yhteisen tilanapäiväkirjan ylläpito• Tilannekuva:<ul style="list-style-type: none">• Sote-valmiuskeskus virka-aikana (tarvittaessa 24/7)• Pelastuksen ja ensihoidon tilannekeskukset 24/7• Tiivis yhteistyö tapahtumakunnan/-kuntien, muiden viranomaistahojen, järjestöjen ja elinkeinoelämän kanssa.• Tehostettu häiriötilanneviestintä yhdessä muiden toimijoiden kanssa.

Valmiuden säätelystä päättää hyvinvointialuetta koskevien häiriötilanteiden osalta hyvinvointialuejohtaja.

Pelastustoiminnan johtajan toimivaltaan kuuluvien onnettomuustilanteiden aikaisten pelastustoimen muodostelmien osalta valmiuden nostosta päättää pelastustoimen johtaja.

Valmiuden nostokäskey voi tulla myös puolustusvoimilta.

Riskiarviot varautumisen perustana

KANSALLINEN RISKIARVIO 2023

- Pandemia
- Terroristinen isku
- Kyberisku
- Voimahuollon häiriöt
- Sotilaallisen voiman käyttö
- Laajamittainen maahantulo
- CBRNE

Toimintamallit,
Kansallinen ja
alueelliset

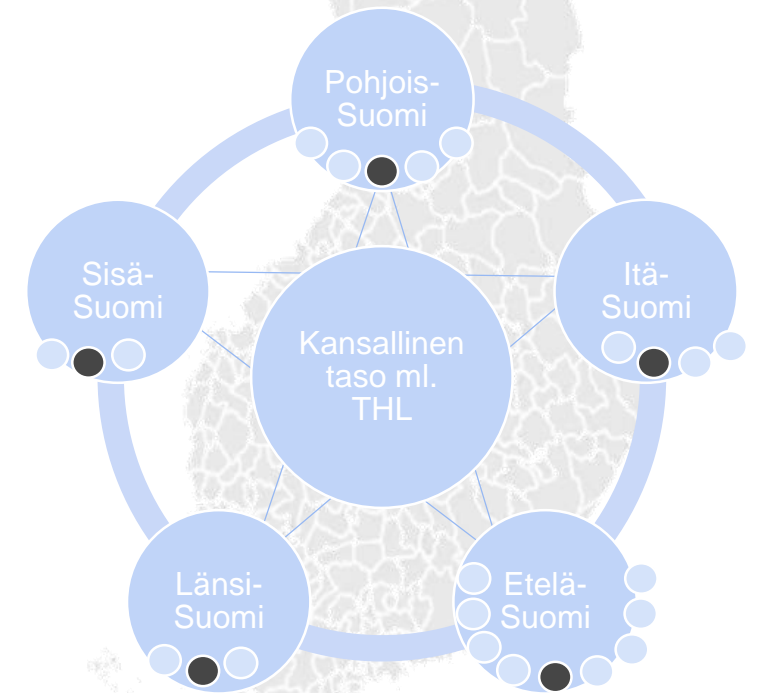
Valmius-
suunnitelma

Valmiuden tilannekuvaa kootaan viiden valmiuskeskuksen avulla

51 § Varautuminen sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueella

*Yliopistollista sairaalaa ylläpitävällä hyvinvointialueella ja HUS-yhtymässä tulee yhteistyöalueen tilannekuvan luomista ja ylläpitämistä varten olla sosiaali- ja terveydenhuollon **valmiuskeskus**.*

- Sosiaali- ja terveysministeriön omistama selainpohjainen SOTE -valmiussuunnittelun työkalu, jonka vaatimuksenmukaisuus on rakennettu vastaamaan turvallisuusluokitukseltaan TL IV- tasoa
- Sosiaali- ja terveydenhuollon toimijat laativat ja ylläpitävät omia valmiussuunnitelmiaan
- Työkalu mahdollistaa valmiussuunnitelmien laatimisen, säilytyksen, seurannan, valvonnan sekä käyttäjien välisen vuorovaikutuksen tietoturvalisellä alustalla
- Valmiussuunnittelun kansallinen ja alueellinen tilannekuva

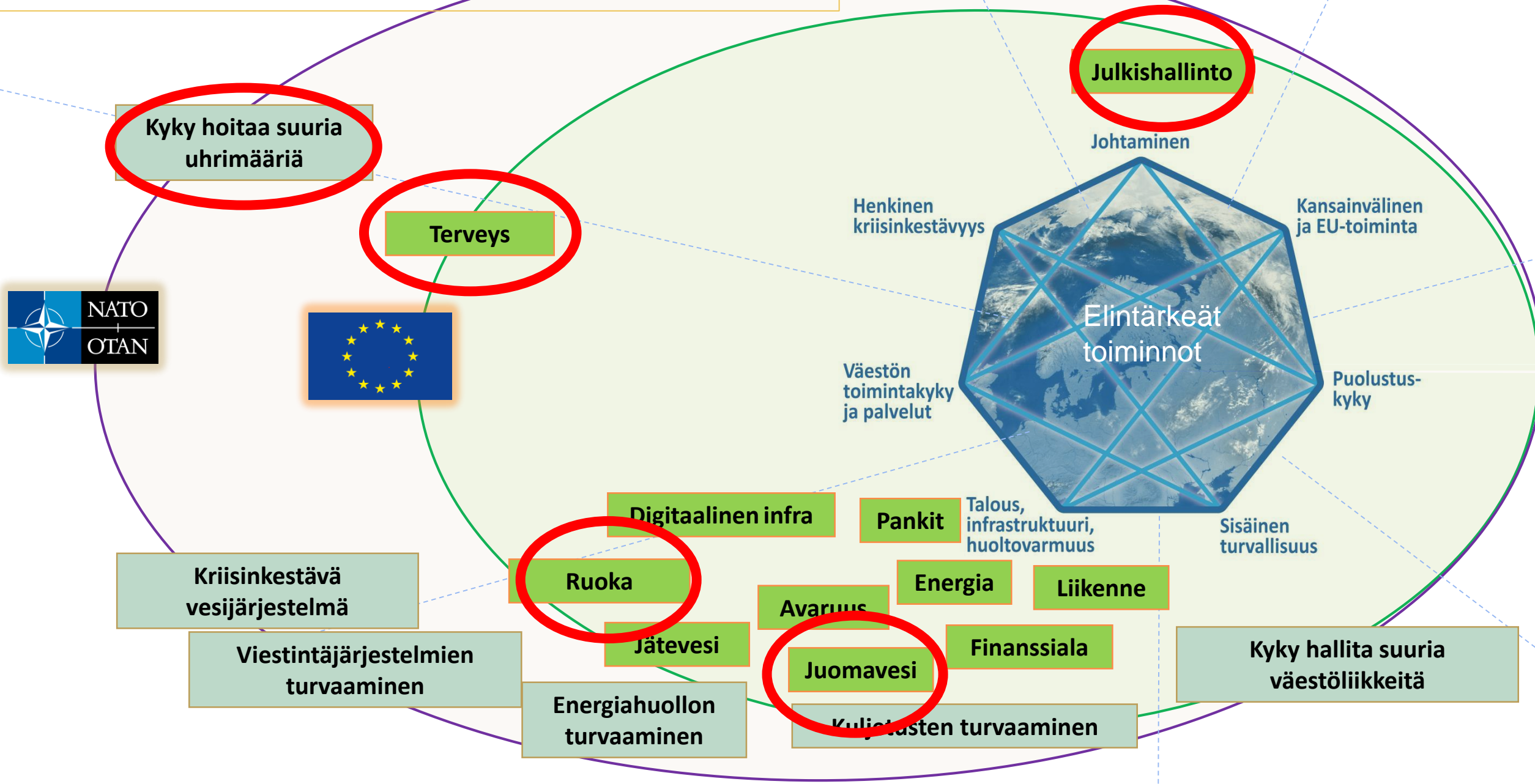

Viiden alueen mallin vahvistaminen

- Toteutetaan pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelman valmiutta ja varautumista koskevat muutokset sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettuun lakiin.
- Täydennetään sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöä siten, että normaaliolojen häiriötilanteissa hyvinvointialueilla, viidellä yhteistyöalueella ja kansallisella tasolla on riittävät toimintavaltuudet tarvittaessa sitovasti ohjata ja johtaa sekä mukauttaa toimintaa riittävien palvelujen turvaamiseksi.
- Täsmennetään, miten normaaliolojen häiriötilanteet ja valmiuden säätelyn tasot määritellään sekä mitä toimintoja eri tasoisten häiriötilanteiden toimintavaltuuksien puitteissa on mahdollista johtaa, ohjata tai mukauttaa, ja minkä päätöksenteko- ja arviointimenettelyn kautta siirrytään tasolta toiselle.

Kansallinen varautuminen on osa laajempaa kokonaisuutta

Sote-varautuminen EU- ja globaalissa kontekstissa

- Pohjoismainen yhteistyössä tehtävä varautuminen
- EU:n yhteinen varautuminen rajat ylittäviin terveysuhkiin
- NATO-maiden yhteinen sotilas- ja siviilipuolen terveydenhuollon varautuminen ja resilienssityö
- WHO ja globaali terveysturvallisuusyhteistyö
- Pandemiasopimusta ja kansainvälistä terveysturvallisuussääntöä (IHR) koskevat neuvottelut

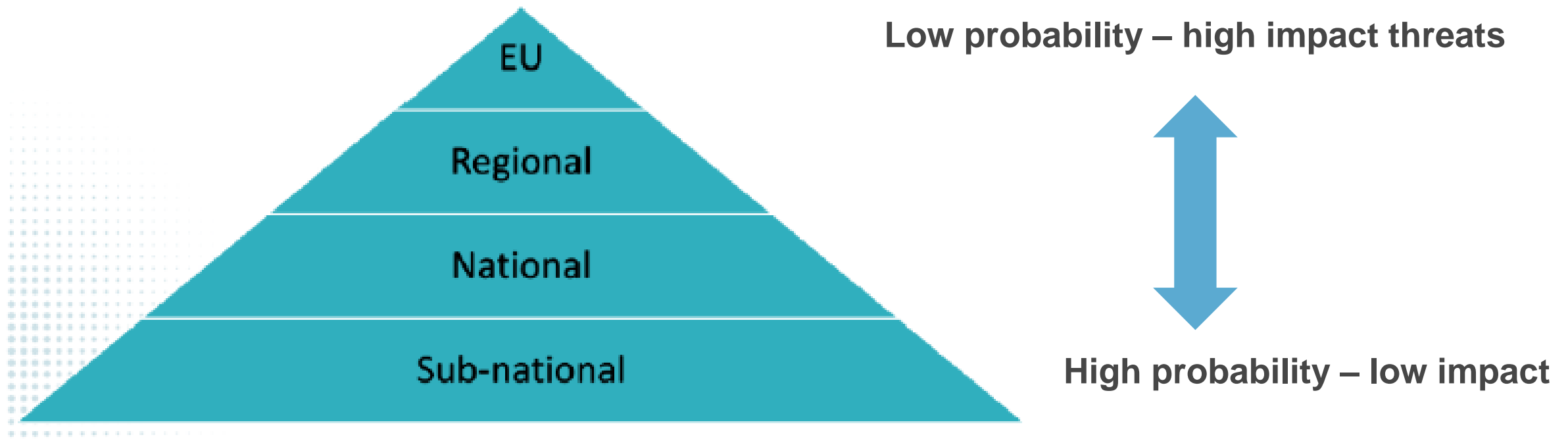
DG HERA Terveyshätätilanteiden valmiusviranomaisen:

Risk Assessment – Most important threats to human health (2022)

1. Taudinaiheuttajat, joilla on suuri pandemiapotentiaali erityisesti tartuntatapansa vuoksi, suuri sairastuvuus- ja kuolleisuuspotentiaali ja joiden osalta EU:n on valmistauduttava ja reagoitava lääketieteellisin vastatoimin (Medical Counter Measures, MCM).
2. Kemialliset, biologiset, säteily- ja ydinuhat (CBRN-uhat), jotka johtuvat onnettomuuksista tai tahallisista päästöistä.
3. Mikrobilääkeresistenssi (AMR), taudinaiheuttajat, jotka muodostavat yhden suurimmista riskeistä ihmisten terveydelle ja joiden arvioidaan vuosittain aiheuttavan 1,27 miljoonaa kuolemantapausta maailmanlaajuisesti.

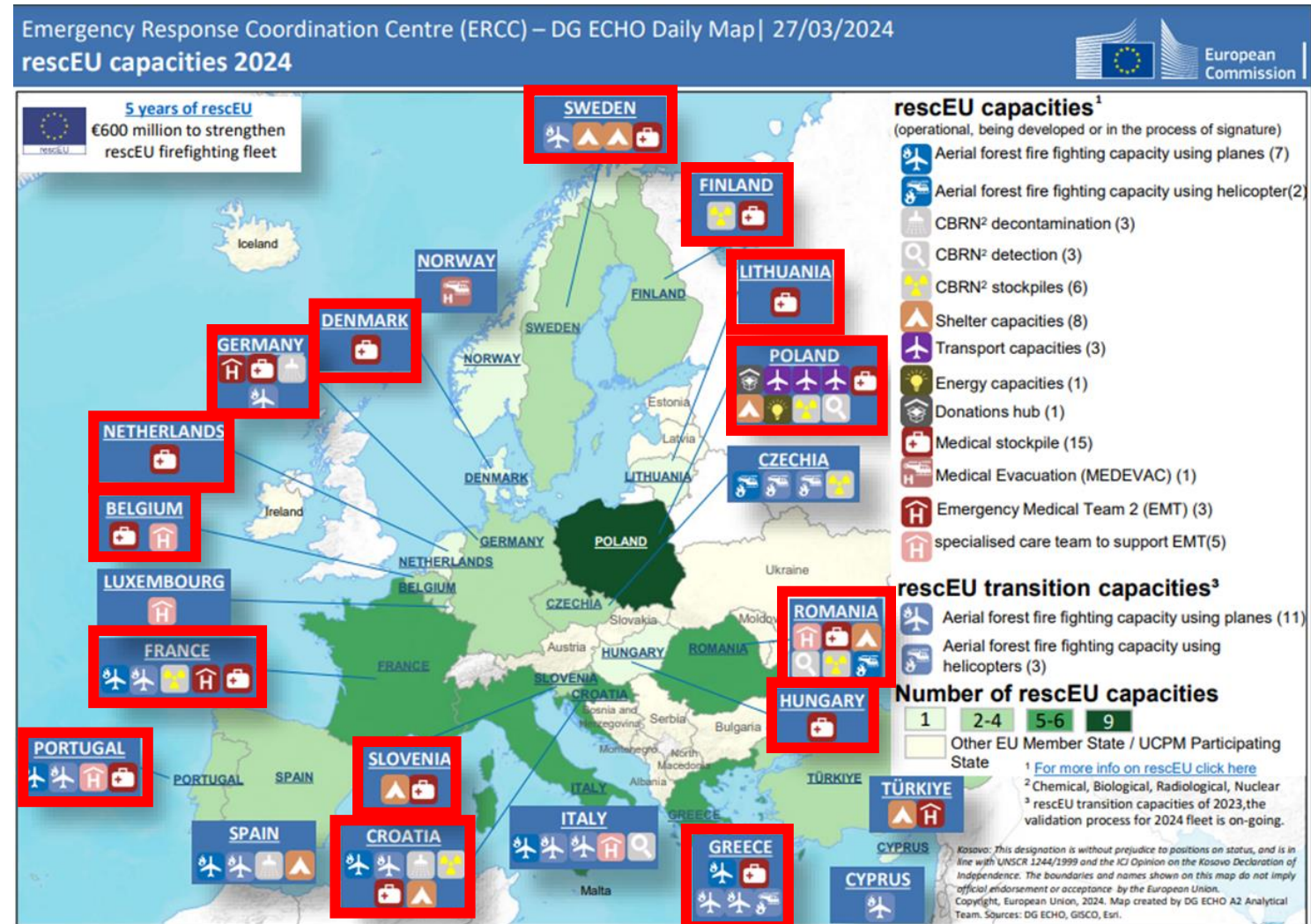
Varautumisen tasot – materiaallinen varautuminen

rescEU medical –varastokapasiteetit ovat osa EU:n yhteistä varautumista

- 15 jäsenmaata rakentaa / jo ylläpitää medical-varastoja
- Sisällöt vaihtelevat, mm.
 - Lääkkeitä
 - Suojavarusteita
 - Laitteita (mm. hengityskoneita, infuusiopumppuja)
 - Hoitotarvikkeita
- 100% EU-rahoitus, hankkeistettu toimintamalli
- Komissio päättää käytöstä
- Varastojen uudistaminen, lisääminen tai uudelleensuuntaaminen EU-vaalien jälkeen prioriteettien mukaisesti

Suomen rescEU -hankekokonaisuus

- Suomi rakentaa Euroopan unionin tasoisia strategisia rescEU valmiusvarastoja.
- rescEU-varastot vahvistavat varautumista erilaisiin väestön terveyttä uhkaaviin tilanteisiin, kuten terroristisiin iskuihin, luonnonkatastrofeihin sekä kemiallisiin, biologisiin, säteily- ja ydinuhkatilanteisiin (CBRN).
- Hankekokonaisuus toteutetaan sisäministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, Huoltovarmuuskeskuksen ja Säteilyturvakeskuksen yhteistyönä.
- Hankekokonaisuuden arvo on 305 milj. EUR ja Euroopan komissio rahoittaa hanketta täysimääräisesti.
- Suomen kehittämät rescEU-valmiudet tehostavat koko Euroopan unionin strategista varautumista ja valmiutta vastata erilaisiin terveysuhkiin, erityisesti Pohjois-Euroopan ja Itämeren alueella. Samalla vahvistetaan myös kansallista varautumista.
- Ei korvaa kansallista materiaalista varautumista

Kiitos
mielenkiinnosta!

Yhteystiedot:
piia.ollila@gov.fi